

apardığı arxeoloji qazıntılar baş vermiş gerçək bir tufanın izlərini aşkar etmiş və onun əfsanə deyil, gerçək bir tarixi hadisə olduğunu təsdiq etmişdir.

Ubeyd mədəniyyətində aşkar edilən saxsı qablardakı ornamentlər Elamda aşkar olunanlarla bənzərlik təşkil etməsi onların ümumi mənşəyə malik olması Ubeyd mədəniyyəti mənsublarının Mesopotamiyanın güneyinə Elam dağları tərəfdən gələrək məskunlaşdıqları

Ələsgər Siyablı

(əvvəli ötən sayımızda)

1931-ci ilin sentyabrında Almanyanın Layden şəhərində sumerlərin Güney Mesopotamiyanın yerli xalqı olması məsələsi orientalistlərin 18-ci konqresinin xüsusi müzakirə mövzuna çevrildi. İncəsənət tarixçisi və assuroloq-arxeoloq Anri Frankfort bu məsələyə həsr olunmuş xüsusi bir məruzə ilə çıxış etdi və onun bu məruzəsi "Arxeologiya və Sumer problemi" adlı kitab şəklində dərc olundu. Frankfort Sumerin ən qədim dövrünü əhatə edən "Cəmdət Nəsr" və ondan sonrakı arxeoloji mədəniyyətlərə aid heykəllərdə və relyeflərdə əks olunmuş insan fizionomiyası təsvirlərini təhlil edərək onlar arasında hər hansı bir fərqin mövcud olmadığını və hamısının eyni Sumer tipinə aid olduqlarını müəyyən etdi. O eyni zamanda "Cəmdət Nəsr" və III Uruk dönməni yarıpiktografik mətnlərin eyni ilə xalis sumer mətnləri olduğunu və Güney Mesopotamiyanın qədim "Cəmdət Nəsr" və sonrakı gec dönəm əhalisi arasında tam varisliyin mövcud olduğunu sübut etmiş oldu. (Potts D.T. 1997, Səh. 44-45)

Frankfort eyni tərzdə Uruk dövrü (m.ö. 3800-3100) artefaktlarını da tədqiq edərək eyni nəticə əldə etmişdir. Qabartmalarda insan təsvirlərinin və xüsusən də kişilərin xarici görünüşlərini tədqiq edərkən onların uzun əmək geyimlərinin, saqqallarının, qırılmış yuxarı dodaqlarının, başın arxasındakı saç düyünlərinin Uruk və ondan sonrakı dövrlərdə tamamilə eyni olduqlarını təsbit etdi. Frankfort Uruk və ondan sonrakı dövrlərdə damğa və silindir möhürlərin istifadəsində, kərpic hörgülərin memarlıq üslubundakı varisliyi müəyyən etdi və Uruk dönməsində də Güney Mesopotamiya mədəniyyətinin məhz Sumerləməxsus olduğunu sübut etmişdir. (Potts D. T. 1997, Səh. 45)

Müasir dövrün görkəmli Sumeroloqları H.V.Hallo və V.K.Simpson yeni elmi dəlillərə əsaslanaraq gəldikləri nəticəyə görə Mesopotamiyanın güneyində Sumer adlanan ərazidə məskunlaşan insanlar bütün əsas komponentləri ilə birlikdə uyqarlığın ilk yaradıcılarıdır. Sumer samilərin onlara verdikləri addır, öz ölkələrini isə onlar Kienqir, dillərini Emeqir, özlərini isə Saq-qıqa, yəni qarabaşlılar adlandırırdılar. (Hall Wiliyam and Williyam Kelly Simpson. 1971, Səh. 2)

Dünya tarixinin Turan dövrü

Arxeoloqların gəldikləri nəticə bundan ibarətdir ki, şərq tərəfdən Mesopotamiyanın güneyinə gələn və suvarma üsulu ilə ilkin primitiv əkinçiliklə məşğul olan insanlar sumer mədəniyyətinin yaradıcılarıdır. (Potts S.T. 1997, Səh. 55)

L.Volleyin Ur şəhərində

rını sübut edir. Ubeyddə aşkar edilmiş toxa, oraq və digər alətlər şərqdən gələrək burda mədəniyyətin əsasını qoyan insanların əkinçi xalq olduğunu sübut edir. (Woolley, Leonard, 1938, Səh 31-33)

L.Volley tufan məsələsinə aydınlıq gətirərək yazır ki, Sumer krallarının siyahısını tərtib edən Sumerin hakimiyyət tarixində tufanın bir fasilə yaratdığını güman edirlər. Lakin tufan heçdə Mesopotamiyanın tarixində bir fasiləyə səbəb olmamışdır. Tufan yalnız Ubeyd mədəniyyətinin fəaliyyətinə son qoymuşdur. Tufan nəticəsində Sumerin heç də bütün şəhərləri suda qərğ olmamışdır, süni təpəliklər üzərində inşa edilmiş bir sıra şəhərlər, o cümlədən Ur şəhəri xilas ola bilməmişlər. (Woolley, Leonard, Ur of the Chaldees, 1938, Səh. 36)

"Substrat" dil məsələsində son nöqtəni qoyan G.Rubio müasir elmi dəlillərə əsaslanaraq uzun illər ərzində apardığı

diqqətli araşdırmaları nəticəsində müəyyən etmişdir ki, Sumer dilində mövcud olan və sumerlərə qədərki substrat dilə aid olduğu sübut edilməyə çalışılan terminlər uzun illər ərzində Sumerin iqtisadi-ictimai həyatında baş verən inkişaf prosesində texniki yeniliklərin tətbiqi gedişində digər dillərdən tədricən qəbul edilərək işlək halına gəlmiş sözlərdir və hər hansı bir qədim substrat dilin qalıqlarından ibarət deyillər. (Gonzalo Rubio. Journal of Cuneiform Studies. Vol. 51, 1999)

Rubio Sumerə qədərki "substrat" dil məsələsini şərh edərək yazır ki, müasir elm Sumerə qədərki dilin və etnik qrupun mövcudluğu haqqında heç

maları sonucunda eyni nəticəyə gəlmişdir. Qreqin fikrinə görə sumer dilindəki qeyrisumer sözlərinin mövcudluğunu müasir dövrdə kompüter texnologiyası və digər sahələrə aid ingilis dili terminlərinin digər dillərdə istifadə olunması kimi dəyərləndirmək olar.

Sumer mədəniyyətinin mənşəyi haqqında irəli sürülən "substrat" dil nəzəriyyəsi Türklərin qədim tarixi baxımından daböyük bir önəm daşıyır. Bu nəzəriyyənin müəllifləri və başlıca tərəfdarları A.Spaysyer, B.Landsberqer, S.Kramer kimi yəhudi əsilli görkəmli assuroloqların əsas məqsədi bəşər mədəniyyətinin kökünü təşkil edən Sumer mədəniyyətinin əsl yaradıcılarının sumerlər deyil, onların iddia etdikləri kimi samilər və naməlum etnik mənşəyə malik "protoevfrat" adlandırılan yerli xalq olmuşdur. Yəhudiləri bəşəriyyətin ən qədim xalqı və bəşər uyqarlığının ilk yaradıcıları kimi təqdim edən yəhudi

bir dəqiq elmi sübuta malik deyil. İbtidai dövrdə sumer dilində öz izlərini buraxa biləcək monolit bir substrat mövcud deyil. Aşkar edilmiş dəlillər başqa dillərdən mürəkkəb və qarışıq qeyri müəyyən mənimsəmələrdir. Arxaik dövrə aid sumer dini ideyaların mənşəyi də eyni tərzdə izah oluna bilər". (Gonzalo Rubio. Journal of Cuneiform Studies. Vol. 51, 1999 Səh. 2-3)

Sumer qrammatikası haqqında əsərin müəllifi Ditz O.Edzard da G.Rubionun Sumer "substrat" dili əleyhinə olan fikrlərini dəstəkləyir və Sumer dilində aşkar edilən və bu dilə aid olmadığı iddia edilən sözlərin uzun illər ərzində sami dilləri və xüsusən də akkad dili ilə qarşılıqlı ünsiyyət və təsir nəticəsində yaranan biləcəyi fikrini irəli sürür. (Ditz Otto Edzard. 2003, Səh. 4-5)

Müasir dövrün assuroloqlarından olan G.Qreq də "substrat" dil məsələsində öz araşdır-

əşilli bir çox bilim adamı Orta Asiyadan gələn türk mənşəli sumerlərin sami irqinin tarix səhnəsinə qədim qoymalarının min illər öncə Mesopotamiyada ilkin bəşər uyqarlığı yaratmış olduğu faktını heç cür qəbul edə bilmirlər. Ona görə də "substrat" dil nəzəriyyəsinin qəbul edilməkdə məqsəd keçmiş və müasir dövrün görkəmli bilim adamları sumero- loq, antropoloq, arxeoloq və tarixçilərinin ilkin bəşər mədəniyyəti olan Sumer uyqarlığının yaradıcılarının etnik mənşə baxımından ön türk (prototürk) sumer/kəngərlər olduqları haqqında Turanizm nəzəriyyəsinin təkzib etməkdir.

Təəssüflər olsun ki, Azərbaycan və Türkiyədə də sumerlərin türklüyü haqqında elmi dəlillərə göz yuman və ilkin bəşər mədəniyyətinin yaradıcılarının sumerlər olduğunu inkar edən "substrat" dil nəzəriyyəsinin tərəfdarları mövcuddur

(ardı gələn sayımızda)